

Зміст

Життя за Батьківщину	3
Дівчинка під парашутом	11
З півночі мчав ураган	18
Капітан Брон	28
Лоцман	44
Про дівчинку Наталочку та сріблясту рибку	57
Син мисливця	59
Крила рожевої чайки	62
Сорочка капітана Хозе Індаlego	76
Погонич блакитного кита	89
Мандри Закомарика	102
Хатина на кризі	118
Малий посланець	156
Лови білого ведмедя	162
Пустуни на пароплавi	175
Волохан	180
Володька-рибалка	189
Вовки гоняться за оленями	196
Берег невідомого острова	208
Трублаїні Микола Петрович (біографія)	223

Життя за Батьківщину

I

Маленька рибальська шхуна, пирхаючи моторчиком, упевнено тримала курс на віддалений берег. Перед тим чотири дні екіпаж шхуни боровся з штормом, чотири дні хвилі заливали судно, несучи його відкритим морем. П'ятеро рибалок складали екіпаж шхуни. П'ятдесятилітній однорукий Олексій Шуляк, колишній моряк, ветеран імперіалістичної і громадянської воєн, був шкіпером на «Альбатросі». Мотористом працював низенький кучерявий Демид Бомба. Рульовим — літній рибалка Василь Колосюк. Двоє юнаків — один помічник рульового, вісімнадцятилітній Іван Солоний, а другий помічник моториста, Стах Солоний були братами.

Брати вражали зовнішньою схожістю, але дуже різнилися своїми характерами. Іван відзначався спокійністю, повільністю рухів і надзвичайною упертістю. Стах, навпаки, був дуже рухливий, гарячий, завжди чим-небудь захоплений. Останніми місяцями він увесь поринув у вивчення військово-морської справи і мріяв вступити до школи морських артилеристів.

— Ей, ви, вояки! — гукнув до них Колосюк, який щойно передав руль Іванові. — Літаки летять. — І показав рукою на південний схід.

Стах стрепенувся і звів угору схудле, стомлене обличчя. Глибоко запалі очі метнули погляд у небо. Справді, там, куди показував Колосюк, летіли чотири могутні птахи. Уже було чути їх металічний гуркіт. Раптом долинуло торожіння кулеметної стрілянини.

— А чого це вони стрільбу зняли? — поцікавився Бомба.
— Навчаються, мабуть, — промовив Колосюк.

Шкіпер мовчки дивився на літаки в бінокль. Його зацікавили їх рухи, він наче скам'янів. Поведінка цих літаків Шулякові не подобалась.

— Троє доганяють одного, — сказав він.

Металеві птахи вже опинилися поблизу шхуни, коли передній з них метнувся вгору і, наче орел, кинувся на

найближчого свого сусіду, розряджаючи кулеметні стрічки. Обстріляний літак нахилився на крило, потім став сторч, рулем в небо, і каменем ринув у море.

— Хлопці... справжній... бій! — рвучи слова, кинув шкіпер до своїх товаришів.

Усі стежили за повітряним боєм. Ні, не всі. Іван, тримаючи руль, тільки час від часу зиркав на небо. Поза тим його увага була зосереджена на курсі «Альбатроса».

Олексій Шуляк намагався розібрати, що то за літаки.

— Розвідувачі, — запевняв Стах, знавець літаків, військових кораблів та різної зброї.

— Так, — погодився шкіпер. — Але чії?

Тим часом літак, що боронився, збив ще одного ворога, але, очевидно, і сам дістав пошкодження, бо мотор його працював з перебоями, і він почав спускатися. Коли цей літак проносився над шхуною, рибалки помітили під крилами червоні п'ятикутні зірки.

Ворожий літак не став його доганяти і, покрутившись над місцем загибелі своїх товаришів, повернув назад.

Літак з червоними зірками зробив коло над морем і, наблизившись до шхуни, сковзнув на хвилю. Це загрожувало небезпекою, бо море ще лишалося дуже бурхливим, але, очевидно, іншої ради не було. Рибалки бачили, як великий зиб, набігши, відразу одірвав хвіст літакові. Вода вкрила його крила.

— Рувольий! До літака! Мотор, повний вперед! — скомандував Шуляк.

«Альбатрос» пішов з можливою для нього швидкістю.

Команда шхуни могла похвалитися успіхом: вони зняли пілота і пораненого спостерігача за три хвилини перед тим, як гідроплан-розвідувач пішов на дно.

— Що трапилося? Що за перестрілка? — спитав шкіпер пілота. — Війна, чи що?

— Ви давно в морі?

— Шостий день.

— За цей час нікого не зустрічали?

— Ні.

— Позавчора почалася війна. На нас напали.

Море втихомирювалося і ледве-ледве грало дрібною хвилею. Пасма туману звисали над його поверхнею. Сірий густий туман проковтнув шхуну. «Альбатрос» ішов малим ходом, бо шкіпер з години на годину чекав берега. Команда стереглася, щоб не наскочити на берегові скелі та мілини. Врятований пілот допомагав мотористам. Він натяг на себе рудий рибальський плащ, на голову надів старий капшук Колосюка і вигядав справжнім рибалкою.

Поранений спостерігач вкрився ковдрою і лежав непорушно. У всіх було одне на думці — швидше добратися до берега. Стах сидів біля Івана і розповідав йому, що він неодмінно запишеться добровольцем.

— Молодий ще... шістнадцятилітніх до армії не беруть.

— А знаєш що? Позич мені свій паспорт! Коли я покажу його, всі повірять, що мені вісімнадцять.

— Еге!.. А я тим часом телят доглядатиму? — засміявся Іван. — Хитрий... От приїдемо, і я подам заяву.

В цей час здалеку долинули звуки гарматних пострілів. Пілот прислухався.

— Це важкі корабельні гармати, — сказав він, глянувши на рибалок.

Стрілянина тривала хвилин п'ятнадцять і нарешті вщухла. Тим часом «Альбатрос» вискочив з туману на чималу прогалину, освітлену сонцем. Ніде нічого не було видно. Скоро туман знову обволік шхуну. До рибалок долинув гуркіт багатьох моторів. Десь над ними і над туманом, а може, пробиваючись крізь туман, пролітали бойові повітряні кораблі.

— Не інакше, як відбувався морський бій, — промовив старий Шуляк. — Ворог десь близько. Тепер, чого доброго, якийсь корабель на нас наскочить або ми на міну натрапимо.

Шкіпер помовчав, виструнчився і продовжував голосно, різко, так, як завжди віддавав накази:

— Команда, слухати! Шхуну «Альбатрос» оголошую на воєнному стані! Командую червоними бійцями! Наказую бути обережними.

Саме в той час повіяв попутний вітерець, і Шуляк наказав виключити мотор і розпустити паруси. Тепер шхуна йшла, не порушуючи тиші.

Враз крізь туман почало пробиватись сонячне проміння, і «Альбатрос» знов опинився в маленькій прогаліні. Туман відступив на два-три кілометри. Прямо перед рибалками на воді чорнів великий військовий човен. Пілот і шкіпер відразу пізнали торпедний катер. Обличчя їх стали серйозними, на чолі в одного й другого лягли тривожні зморшки.

— Це чий? — тихо спитав Шуляк.

— Ворог! — коротко відповів пілот.

— Право руля!

Іван враз виконав цей наказ. Він зрозумів, що шкіпер хоче сховатися в тумані. Але на ворожому судні їх помітили і ту ж мить відкрили кулеметний вогонь.

Кілька куль влучило в «Альбатроса», однією розбило руль, а друга обпекла плече Демида Бомби. Почувши постріли й побачивши кров на сорочці в Демида, Стах зблід і прищулювся під щоглою. Іван схилився з корми і намагався все-таки повернути руль.

Пілот нахилився до шкіпера і швидко щось прошепотів. Шуляк зиркнув на льотчика, кивнув головою і кинувся спускати парус.

— Спускай паруси! — крикнув він Василеві. — Швидше!

Враз оголилися щогли, і шхуна майже зупинилась.

Катер стояв уже поряд з «Альбатросом». Його командир, в грубому шкіряному шоломі на голові, ламаною російською мовою допитував рибалок:

— Хто старший?

— Я! — відповів Олексій Шуляк.

На запитання фашиста шкіпер пояснив, що вони рибалки, шторм загнав їх у море і тепер вони повертаються. В морі нікого не зустрічали.

— Зброя у вас є?

— Нема.

— Прісна вода?

— Одна бочка.

— Чому ви не користуєтесь мотором?

— У нас майже не залишилось бензину.

Біля командира катера з'явився матрос. Командир наказав йому перейти на шхуну, забрати воду й бензин.

— Хлопці, — прошепотів пілот, — допомагайте мені і шкіперові.

Матрос-ворог ступив ногою на борт «Альбатроса». В ту ж мить поблизу тріснув револьверний постріл. То вистрілив схований у рубці поранений спостерігач.

Олексій Шуляк не вияснив, хто стріляв. Для нього постріл був гаслом, і він з усієї сили ударив матроса кулаком своєї єдиної руки по голові. Той не втримався і впав за борт. Пілот стрибнув на катер, а за ним Іван Солоний. Застрелений командир катера упав на палубу обличчям. Тільки-но пілот і молодий рибалка опинилися там, як катер рвонув уперед і повним ходом відійшов від шхуни.

— Демиде! Мотор! — гукав шкіпер. — Швидше доганяймо катер!

Тим часом Василь ударом весла оглушив матроса, що плавав у воді, і витяг його напівпритомного на палубу.

Демид і Стах поралися біля мотора. За півхвилини шхуна, чавкаючи і випускаючи дим, пішла навздогін за катером. Погоня була б смішна, якби катер ішов з попередньою швидкістю, що в десять разів перебільшувала швидкість «Альбатроса». Але катер одплив приблизно на сім-вісім кабельтових і зупинився. Коли шхуна підійшла до нього, там боротьба уже закінчилася. Виявилося, що екіпаж катера складався з чотирьох чоловік. Командир і моторист загинули, а кулеметник і радист потрапили в полон.

Звідкіля ж тут з'явився ворожий катер? Про це неохоче розповіли полонені. Під час зустрічі бойових кораблів ворожий лінкор спустив катер із своєї палуби. Катер пробував підійти до радянських крейсерів, але це йому не вдалося. Пізніше він заблудив у тумані і не міг повернутися до свого лінкора.

Полонених зв'язали і помістили на шхуні. Пілот, поранений Демид Бомба і Іван Солоний розмістилися на катері. Відтепер вони складали екіпаж цього маленького бойового корабля, який належало одвести до радянських берегів.

III

Пілот Тарасевич пояснив Демидові, як доглядати за мотором, і, піднявшись на палубу, попрощався з товаришами на «Альбатросі». Катер не міг іти так повільно, як шхуна. Умовилися, що катер піде вперед. Шуляк вважав,

що вони від берега приблизно за п'ятнадцять — двадцять миль. Катер навіть повільним ходом, буде там за півгодини, а шхуна буде плентатись чотири-п'ять годин.

Катер зірвався з місця, сковзнув реданом¹, широко розганяючи за собою зиб, помчав у туман. За дві хвилини «Альбатрос» зник.

І Демид, і Іван, і пілот Тарасевич відчували, як важко плавати на торпедному катері. Від швидкої ходи їх страшенно підкидало. Іван сидів біля пілота, міцно тримаючись руками за поруччя. Пілот час від часу нахилився до хлопця і поясняв йому, як випускають торпеди. Пілот сказав, що на катері все готово для пострілу.

Минуло хвилин п'ятнадцять, і катер виринув з туману. На віддалі однієї милі перед собою вони побачили великий військовий корабель. Попереду нього йшло два менших, а за ним ще два великих. Пілот відразу впізнав ворожу ескадру.

— Ми їх атакуємо! — сказав він. — Повний хід!

Здавалося, катер знявся в повітря і понісся, мов літак.

На ворожих кораблях його помітили, але було вже пізно. За п'ять кабельтових від крейсера катер випустив торпеду і круто повернув праворуч, взявши курс на другий крейсер. В цей час гримнули принаймні півтора десятка гарматних пострілів. За секунду навколо катера скипіла вода. То вибухали снаряди, послані з крейсера та есмінців. Три есмінці змінили свій курс і вже мчали назустріч катерові. Та минула ще секунда, і страшний вибух струснув передній крейсер. Торпеда влучила йому в борт. Це була торпеда нової системи — величезної руйнівної сили.

— Повний хід! — кричав Тарасевич і, не звертаючи уваги на шрапнель, спрямував свій катер на другий корабель.

Гарматні постріли гуркотіли один за одним. Великий снаряд впав у воду поблизу катера і вибухнув, здіймаючи водяний стовп. Іван помітив, що катер здригнувся, а Тарасевич упав горілиць. Юнга рвонувся до штурвала і міцно стиснув його.

— Повний вперед! — крикнув хлопець, підбадьорюючи самого себе.

¹ Редан — виступ у днища швидкохідного катера, який зменшує опір води під час руху.

Приблизно за шість кабельтових був другий крейсер. Юнга натиснув ручку торпедного апарата, і за кормою катера виплеснулася торпеда. Вона занурилася у воду, і, враз набравши ходу, помчала вперед, позначаючи свій слід спіненим булькотінням на поверхні. Катер уже звернув з її шляху, і юнга крутив штурвал, намагаючись блискавично зникнути в далекому тумані. Але це йому не вдалося. Гарматний снаряд ударив в корму катера одночасно з тим, як вибухнула друга торпеда. Скривавленого Івана викинуло в море, а те, що лишилося від катера разом з Демидом Бомбою і мертвим Тарасевичем, пішло на дно.

Враз канонада припинилася. Небезпечний катер був знищений. Есмінці поспішали на допомогу потопаючим крейсерам. Два велетні боролися з водою, що швидко заповнювала їх трюми і машинні відділи. Потужні насоси викачували воду, але пробойни були величезні, і дві плавучі фортеці поринали в воду. Люди кидалися з палуби в море, чулися крики. З есмінців спускали шлюпки.

Оглушений Іван кілька хвилин тримався на воді, несвідомо працюючи руками й ногами. Скоро він помітив, що навколо вода червоніє. Він був поранений, але не знав, куди саме. Поблизу виднівся другий торпедований крейсер. Хлопець бачив, як він швидко поринав у воду і незабаром зник зовсім. Хлопець дуже ослаб. Промайнула гордовита думка, що це він потопив могутнього ворога, а потім пройняв жаль, що він не побачить ні «Альбатроса», ні брата Стаха, ні їхнього однорукого щкіпера і не зможе розповісти про свій перший і останній постріл з торпедного апарата. Очі його зімкнулися, він відчув, як у ніс плеснуло солоною водою, — щось здавило в горлі, в грудах, і все зникло з свідомості.

IV

Головне командування одержало два донесення від командуючого охороною морського узбережжя.

Перше донесення: «Сьогодні ранком наші есмінці зустріли ескадру ворога в складі трьох крейсерів і семи есмінців. Є підстави гадати, що вороже командування

має намір висадити на узбережжі десант. Після короткочасної перестрілки наші есмінці, скориставшись з туману, ухилилися від бою з численним ворогом. О п'ятнадцятій годині в морі чути було коротку канонаду і два сильних вибух». Літаки вилетіли на розвідку, і льотчики спостерігали загибель двох ворожих крейсерів, що швидко затонули. Причини їх загибелі невідомі. Після цієї втрати ослаблена ворожа ескадра взяла курс у відкрите море. Спроби висадити десант зроблено не було. Провадимо пильне спостереження».

Друге донесення: «О сімнадцятій годині міноносець берегової охорони зустрів за п'ять кілометрів від берега рибальську шхуну «Альбатрос» під командою шкіпера Олексія Шуляка. На шхуні, крім команди, були поранений льотчик-спостерігач Волков, підібраний шхуною з моря разом з пілотом Тарасевичем, та двоє німецьких моряків, взятих в полон командою шхуни. За словами шкіпера і команди, їм вдалося захопити ворожий торпедний катер. Після захоплення катера на нього перейшли пілот Тарасевич, моторист шхуни Демид Бомба і юнга Іван Солоний. Вони рушили катером до берега, але досі їх не виявлено. Є підстави гадати, що катер захопили ворожі військові кораблі.

Полонені дали цінні відомості про морські сили ворога й підтвердили, що сьогодні передбачалося висадити десант.

Слід відзначити роботу шістнадцятилітнього юнги, помічника моториста на шхуні «Альбатрос», Стаха Солоного».

Дівчинка під парашутом

ГАНДЗЯ ГОЛУБКА

Високо під хмарами гудів літак. Він підіймався все вище й вище, наче хотів дістатись аж до сонця. Чим вище підіймався, тим меншим здавався з землі. Завбільшки він уже був як галка, а гудів, ніби джміль.

Але то був великий літак. Він мав вісім моторів. Кожен мотор крутив пропелер. Кожен мотор був дужий, як тисяча коней. Кожен пропелер обертався дві тисячі разів на хвилину.

На тому літаку летіло двадцяттеро людей. Пілот і його трое помічників везли пасажирів.

Серед пасажирів була маленька дівчинка Гандзя Голубка. Вона летіла із своєю мамою. Гандзі не було ще й двох років. Але вона вже вміла добре бігати і вимовляти багато, багато слів.

— Мамо, — кричала дівчинка, — ми скоро до сонечка долетимо?!

Мама усміхалась, але нічого не відповідала. Вісім моторів так сильно ревіли, що вона нічого не чула.

ПОЖЕЖА НА ЛІТАКУ

Літак залетів у густі, чорні хмари. Зникли земля і небо. Пілот, що керував літаком, нахмурився.

Він хотів піднятись вище. Але хмара була така товстезна, що літак ніяк не міг із неї вийти. Тоді пілот обережно повів свою машину донизу.

Коли враз, на один момент, ніби полум'я освітило літак. Майже одночасно щось загриміло, перемагаючи гул моторів. Знов блиснуло й знов загриміло. Ще щільніше притулилася Гандзя до мами. Пасажири злякано подивились один на одного. Це блискала блискавка і гримів грім. З тієї хмари йшов сильний дощ. Коли це літак ніби похитнувся, загриміло ще дужче, і люди почули запах диму. То блискавка вдарила в крило літака і запалила його.

На літаку почалась пожежа. Страх охопив пасажирів. Гандзіна мати зомліла.

РЯТУВАННЯ НА ПАРАШУТАХ

Ліве крило літака було охоплене полум'ям. Раз за разом блискотіла блискавка, розсікаючи хмари. Грім безперервно то вибухав, то гуркотів, ніби котився по хмарах. Помічники пілота вскочили в кабіну до пасажирів.

Вони прив'язували пасажирам парашути, як у морі під час небезпеки одягають рятувничі пояси.

Одягши парашут, вони наказували стрибати з літака.

Коли хто не хотів плигати, вони силоміць викидали його. Парашути були пристосовані так, що коли людина вистрибувала, вони самі собою розкривались і помаленьку спускали людину на землю.

Швиденько одягли парашут на Гандзіну маму і на Гандзю.

Першою викинули маму. Вона випала з дверей кабіни і провалилась у густому тумані. Мама зникла, Гандзя крикнула од страху, і в ту же мить дівчинку теж скинули з літака. Останнім вистрибнув пілот.

ЗОНТИКИ ПАДАЮТЬ З НЕБА

Між селами простяглося велике колгоспне поле. Дощ попрогонив усіх, хто працював на тому полі. Лише в самому центрі поля в невеликому наметі заховалось декілька людей. Часом хтось з них визирав з намету подивитися, чи не зменшується злива.

Коли дощ трохи перестав і кілька голів визирнуло з намету, вони побачили дивне явище. З хмар, просто на поле, падали великі білі зонти. Під тими зонтами на мотузках висіли люди. Ті, хто був у наметі, догадалися, що ці зонти. — парашути.

Але ніде не видно літака. Та раніш ніж перший парашут спустився на землю, з хмар вискочив охоплений полум'ям літак. Із страшною швидкістю він шугнув униз і жахливим ударом врізався в землю.

Літак загинув. Його пасажирів і пілотів повільно спустилися на парашутах. До них на допомогу побігли люди з намету.

На полі приземлилось дев'ятнадцять парашутів. Одного не вистачало. Коли перевірили, хто спустився, виявилось, що не було Гандзі Голубки.

ДЕ ГАНДЗЯ?

Жах і туга охопили Гандзину матір. Вона думала що донька її загинула. Пілот і його помічники теж так думали.

Але де впала дівчинка?

Вони гадали, що коли вона впала, то, мабуть, поблизу великої станції, що стояла на краю поля. В напрямі од тієї станції летів літак, коли почалась пожежа. Почали розшукувати дівчинку. Багато людей вийшли на розшуки.

Коли це на станцію переказали телефоном з сусідньої станції: «Над нами пролетів парашут. Вітер поніс його на схід, під парашутом прив'язано якийсь маленький вузлик».

Далі надійшло з одного села телеграфом повідомлення: «З заходу на схід пронесло вітром парашут. Дуже низько. Здається, під парашутом щось живе».

З третього місця дали знати по радіо: «Високо, під самими хмарами, пронесло вітром парашут на схід».

Радісно захвилювався пілот.

З'явилась надія у Гандзиної матері. Послали телеграму в аеропорт, щоб вислали літак на розшуки дівчинки.

ПІСЛЯ ДОЩУ

Дощ перестав іти. Вітер шматував і розганяв залишки хмар.

Той самий вітер надував, наче парус, парашут, під яким висіла прив'язана Гандзя.

Парашут, звичайно, роблять так, щоб під вагою дорослої людини він повільно спустився до землі. Але маленька Гандзя важила дуже мало, і парашут, підтримуваний вітром, не міг приземлитися. Він плив у повітрі, наче паперовий змій, що вирвався з рук якогось хлопчика.

Гандзі було тепло: коли літак потрапив у хмару і там похолоднішало, мати одягла її в тепле пальтечко, а на голову натягнула плетену шапочку.

Дівчинка не боялась. Вона сиділа в мотузках, як у гамаку.

Вітер ніс її поміж хмарами, то підносив вище, то спускав нижче. Вона бачила під собою маленькі села, великі міста, темно-зелені кущі лісу, вигинчасті ріки, тоненьку смужку залізниці, по якій біг поїзд. Часом унизу ворушились маленькі люди. Гандзя махала їм рученятами й весело щось гукала.

Але вона не знала, що люди не чули її; підводячи голови, вони здивовано стежили за парашутом

ХИЖАК

Хмари ніби розтанули. Лише де-не-де пливли їх клапті, наче шматочки зчесаної вовни. Пригрівало сонечко, висувувало мокру землю після дощу.

Високо в повітря піднявся жайворонок і защебетав, ніби заграв на сопілці. Але ж враз замовк і провалився вниз у траву. Його злякав дивний, незнаний птах величезного розміру, що з'явився над ним. То летів парашут із Гандзею Голубкою.

Повз парашут пролетіла ворона. Вона лише трохи одлетіла вбік.

Тільки горобці-молодці сміливою зграйкою наблизились до парашута, коли він знизився, і весело защебетали. Вони наче про щось розпитували Гандзю. Дівчинка, усміхаючись, замахала на них рукою. Але й горобці метнулись униз і поховалися в кущах. Вони теж чогось злякались. Горобці помітили в повітрі великого шуліку.

В цей час вітер ніби зітхнув і підніс вгору парашут.

ЛІТАК ШУКАЄ ДІВЧИНКУ

На розшуки дівчинки вилетів літак. Це був одномоторний, маленький металевий птах. Він летів надзвичайно швидко. Пілот, що керував ним, був певний, що швидко наздожене і знайде парашут з дівчинкою.

Він полетів над тими станціями, селами й містами, де бачили парашут. Летів він усе на схід, бо туди вітер поніс парашут.

Летів він майже годину, а парашута все ж не бачив. Пілот не знав, що вітер тим часом змінив напрям. Тепер вітер віяв з півдня на північ і вже в іншому напрямі односив парашут з дівчинкою.

У пілота в літаку компас. Поглядає пілот на компас, Щоб повернути на схід.

«Куди, — думає, — вітер заніс її?»

Коли пролітає над великим заводом. Високо над заводом здіймаються червоні муровані димарі. Дим стовпом з них виходить і, підхоплений вітром, хмарою котиться. Глянув пілот на компас і на той дим. Бачить, що дим односить на північ. Догадався, що вітер змінив напрям.

НАПАД ШУЛІКИ

Шуліка не встиг напасти на горобців. Але він шукав поживи. Погляд його зупинився на парашуті. Хижий птах помітив під парашутом маленьку дівчинку і вирішив напасти на неї. Стрепенувши крилами, він розставив їх проти вітру і піднявся вгору, вище парашута.

Шуліка наздоганяв Гандзю. Розбишака літав круг неї, пильно придивляючись, щоб вибрати влучний момент для нападу. Він готувався з блискавичною швидкістю кинутись на свою жертву, вп'ястись у неї гострими пазурами і вдарити міцним дзьобом.

Дівчинка не розуміла небезпеки. Вона сміялась до сонячного проміння і махала рученятами на шуліку. Вона думала, що птах хоче з нею гратися.

Хижак у грізній мовчанці розправив крила, піднявся ще вище і шугнув вниз на дівчинку.

НЕВДАЧА ПІЛОТА

Шугаючи вниз, шуліка почув якість гудіння.

Швидше вітру до парашута наблизився літак.

Напасник-шуліка розгубився вже в останній момент, коли його страшні пазури майже торкалися дівчинки. Він метнувся вбік. Літак наближався, і сполоханий хижак злякався сталюого птаха. Шуліка кинувся навтіки.

Пілот, радий, що знайшов дівчинку з парашутом, кілька разів облетів навколо неї. Але як він не мудрував, щоб забрати її на літак, нічого не виходило. Літак летів надто швидко, щоб можна було взяти дівчинку. Коли б літак зачепив Гандзю з розгону, вона б загинула.

А повільно летіти літак не міг.

Треба було чекати, коли парашут сам собою спуститься на землю. Але тому, що Гандзя була дуже легка і точу, що повівав вітерець, — це мало статись ще не скоро.

В цей час парашут проносило над аеродромом. Внизу видно було багато літаків. На рівному полі їм було зручно сідати. Пілот глянув униз, потім на Гандзю і махнув рукою. Він облишив парашут із дівчинкою і повів свою машину на посадку.

ЛІТАК БЕЗ МОТОРА І ПРОПЕЛЕРА

В повітря піднявся літак. За ним піднявся другий Вони були зв'язані мотузком. Перший тягнув другого. Другий не мав мотора — це був планер. Його на буксирі тяг за собою літак. У планері сиділа людина. Це був планерист

Літак наздоганяв парашут із дівчинкою. Незабаром він зрівнявся з парашутом. Тоді планерист одчепив мотузок, що зв'язував планер і літак. З голосним гуркотом літак полетів геть. Планер залишився біля парашута.

Навкруги було тихо. Наче великий птах, розставивши крила, тримався в повітрі планер. Йому не потрібні ні мотор, ні пропелер. Він летів повільно. Підвівши свій планер під парашут, планерист схопив руками дівчинку. Він перерізав мотузки і посадив її до себе на коліна

По обличчю дівчинки текли сльози Вона подивилась на планериста і сказала:

— Дядю, Гандзя їсти хоче.

Планерист усміхнувся, погладив її по голівці і повів свій планер до землі.

Геть у далечінь вітер односив порожній парашут.

ТИХО... ШШ... ШШ... ШШ...

Планер підлітав до свого аеродрому. Його зустрічали тисячі людей. Серед них стояла Гандзіна мати. Її привезли сюди на літаку. Вона нетерпляче чекала, коли привезуть її маленьку доньку.

Вже вечоріло. Кінчався довгий літній день. На аеродромі стояло кілька пілотів. Вони спостерігали, як заходить сонце, і казали, що завтра має бути гарна погода. Потім один з них промовив:

— Що з цієї дівчинки, Гандзі Голубки, що зазнала сьогодні таких надзвичайних пригод, буде, коли вона виросте? Може, пілотом буде?

— Вона, мабуть, так налякалась, — відповів другий, — що ніколи вже до літака і не наблизиться.

В цей час на найдаальший куток аеродрому спустився планер. До нього підбігло кілька пілотів. З планера зійшов рятувальник з дівчинкою в руках. Він щось сказав своїм товаришам, і вони побігли до тисячного натовпу, що стояв біля аеродрому. Ті кілька тисяч людей хотіли зустріти вигуками радості героя-планериста і Гандзю.

Але ось товариші планериста наблизились до натовпу тисячі уст прошепотіли: шшш.. шшш... ш...

Всі замовкли.

До натовпу наблизився планерист з дівчинкою, яка лежала в нього на руках.

Стомлена денними пригодами, Гандзя Голубка спала міцним сном.

З півночі мчав ураган

РАДІОПРИЙМАЧ

Володька Велетень дістав нагороду. Його нагородили найліпшим радіоприймачем. Дістався він Володьці за те, що цей сіроокий хлопчисько організував гурток вивчення науки й техніки. Сам зробив флюгер і дощомір. Діставши термометр і барометр, обладнав при школі метеорологічну станцію.

Метеорологічна станція спостерігала погоду. Вимірювали напрям і силу вітру. Обчислювали, скільки випадало дощу. Навіть угадували погоду наперед. Ну, вгадували це вже завжди з допомогою вчителя Павла Андрійовича.

Ще змалку дражнили Володьку рибалкою. А тепер стали дражнити вітродуєм. Та Володька на те не зважав.

— Вітродуй, вітродуй... та радіоприймачем нагородили мене, а не вас, — так казав Володя.

Ішов Володі дванадцятий рік.

НОВА АЗБУКА

Не барився Володя і скоро наладив свій приймач. Вечорами, на дозвіллі, одягши навушники, слухав співи та музику. Часом вислухував лекції або газетні новини. Та часто, настроюючи приймач, чув якісь дивні цокотливі звуки. Наче хтось на особливій машинці не то цокотів, не то вищав.

— Що це за звуки? — спитав хлопець у Павла Андрійовича.

— Це переказують радіотелеграми азбукою Морзе, — відповів учитель.

— Як то?

— Таке цокотіння означає букви й цілі слова. Прислухайся уважно і почувеш — то буває короткий виск, то довгий. Короткий зветься крапкою, а довгий — рисою. — Вчитель постукав пальцем по столі. Коли стукав частіше, то були крапки. Коли голосніше й трохи рідше, то означало риску. — Азбука ця така: крапка і риска (·_) означає

Всім! Всім! Всім!

21 листопада. 23 години

Мороз тридцять два градуси крп Барометр падає крп Вітер з північного сходу посилюється крп Зараз його швидкість двадцять п'ять метрів у секунду крп Починається шторм крп Стежте за повідомленнями з Полярного моря.

Північна Земля

Північна Земля

Північна Земля

— Де це такий сильний мороз разом з вітром? — спитався Василько.

Володька, що шукав в ефірі нових звуків, але не знаходив, зняв навушники.

— Це десь на Далекій Півночі, — відказав він своєму товаришеві.

Потім підійшов до карти, що висіла на стіні, і знайшов Північну Землю. То були чотири великі й кілька дрібних островів у Полярному морі. Це так далеко на півночі, що туди лише раз на рік ходять пароплави, та й то не кожного року доходять, бо навколо тієї землі крига.

— Тут, значить, — ткнув Володька пальцем у карту, — є наукова станція, що спостерігає погоду. Там же є радіостанція. Давай послухаємо, може, ще почуємо їх.

Знов Володька крутив варіометром і прислухався до свого телефону. Знов піймав цокотіння, але це була інша станція.

На цей раз ось що записали хлопці:

Радіограма 2

Говорить порт Архангельськ

Говорить порт Архангельськ

Говорить порт Архангельськ

Всім суднам. Всім нам. Всім суднам.

Метеорологічна станція повідомляє: з північного сходу, од Північної Землі і Нової мл де шторм і шкидкіст 90 кіло на годину крп Шторм може в ураган крп. Пароплави км вітрильника км моторм шхунам, що стоять у портах км не виходити в крп суднам в морі радимо приготуватись до шторм і взяти курс на південь.

Рація порт Архангельськ

Рація порт Архангельськ

Рація порт Архангельськ

— Васильку, зрозумів?

— Щось не дуже ясно...

— Якась інша станція заважала мені слухати. Деякі слова я не дочув і пропустив, а деякі переплаував.

Хлопці почали розбирати нову радіограму. На карті знайшли місто Архангельськ.

Точка, що означала це місто, стояла на річці Північна Двіна, саме там, де ця річка впадає в Біле море. Значить, в Архангельську є порт. А в кожному порту є радіостанція.

Володя, уважно перечитавши радіограму, почав її виправляти. Він подописував ті слова й букви, що їх пропустив і тепер догадався по змісту. Те, що подописував, підкреслив, і вийшло таке:

Говорить порт Архангельськ

Говорить порт Архангельськ

Говорить порт Архангельськ

Всім суднам. Всім СУДнам. Всім суднам.

Метеорологічна станція повідомляє: з північного сходу, од Північної Землі І Нової ЗЕМЛІ Іде шторм ІЗ швидкістю 90 кілоМЕТРІВ на годину крп Шторм може ПЕРЕЙТИ в ураган крп ПароплавАм км вітрильникам км моторНИМ шхунам км що стоять у портах км не виходити в МОРЕ крп Суднам в морі радимо приготуватись до штормУ і взяти курс на південь.

Рація порт Архангельськ

Рація порт Архангельськ

Рація порт Архангельськ

— Серйозна справа, — промовив Василь, а потім спитав Володьку: — Мені незрозуміло, що таке «км» і що таке «рація».

— «КМ» — це скорочено від «кома». Так саме як «крп» — од «крапка». Я записую їх так скорочено, хоч це не зовсім правильно. Рація — так скорочено називають радіостанцію.

— Давай далі писати так, як треба.

— Добре.

Знов узялись хлопці слухати. Вони хотіли почути нові звістки про шторм на півночі, та їм заважав якийсь концерт, і лише за яку годину вдалось почути нову радіограму.

Радіограма 3

Говорить пароплав «Морський кінь»

Говорить пароплав «Морський кінь»
Говорить пароплав «Морський кінь»
Південна частина Баренцового моря. Почався шторм.
Вітер зносить пароплав на південний захід. Поспішаємо
порт. Хвилі заливають палубу. Навколо темрява. В тем-
ряві бушує схвильоване море.

Капітан Крихітка.

Передав радист Панаєв

Пароплав «Морський кінь»

Пароплав «Морський кінь»

Пароплав «Морський кінь»

Ще довго сиділи товариші біля радіоприймача. Але не
озивались радіостанції на Півночі.

— На далекій Півночі, у Баренцовому морі, лютує
шторм, — сказав Володька. — Та вже нічого не чути. Піде-
мо спати. Завтра вночі знов слухатимемо.

НІЧ ДРУГА

Другої ночі Володька почув багато радіограм з Півночі.
Ось ті радіограми.

Радіограма 1

Говорить Земля Франца-Йосифа

Говорить Земля Франца-Йосифа

Говорить Земля Франца-Йосифа

Прийміть радіограму.

Москва, газета «Известия».

Навколо чорне провалля полярної ночі. Тільки-но з
ночі повернувся обсніжений, обледенілий мисливець
Кряк. Він виходив з дому до метеорологічної будки. Ура-
ганний вітер зняв шалену снігову завірюху. Він виє, наче
тисячі диких голодних звірів обступили радіостанцію.
Наш будинок здригається од подихів урагану. Щохви-
лини ми ждемо, що вітер зірве дах або вирве із мерзлого
грунту будинок і перекине його. Двері присипано горою
снігу. Щоб пройти двадцять кроків до метеорологічної
будки, прокопали у снігу тунель. На вітрі враз обмерзає
шкіра, коли одкрити обличчя й руки. Ртуть у звичайному
термометрі замерзла. Спиртовий термометр показує 50
градусів нижче нуля. В морі ураган ламає кригу, і відтіля

доноситься наче гуркіт гарматної канонади. Крізь рев урагану, дикий свист вітровіння і дзвін обмерзлих сніжинок слухаємо радіоповідомлення про пуск нової домни Кузнецького заводу, про виліт нового радянського велетня-літака на сто пасажирів. А буря дужчає, барометр падає.

Привіт, привіт, привіт. Радист Мушкет

Радіограма 2

Говорить шхуна «Лахтак»

Говорить шхуна «Лахтак»

Говорить шхуна «Лахтак»

Шалена ніч. Попали в ураган. Вітер 12 балів, швидкість сто п'ятдесят кілометрів на годину. Тисячотонні хвилі падають на шхуну. Хвилі заливають капітанський місток. Щогли, палуба, борти обмерзають кригою. Під вагою тієї криги шхуна важчає й глибше поринає у воду. Небезпека зростає. Матрос Бойчук визвався оббивати кригу. Він прив'язав себе тросом до щогли. За його прикладом пішли інші. Щойно ударом хвилі зміло в море з правого борту шлюпку. Це наша остання шлюпка. Тримаємо курс на південь.

Капітан Муль Передав радист Ан-Ан

Шхуна «Лахтак»

Шхуна «Лахтак»

Шхуна «Лахтак»

Радіограма 3

Говорить пароплав «Морський кінь»

Перемагаючи шторм, наближаємось до порту

Пароплав «Морський кінь»

Радіограма 4

.. — — . .

SOS

.. — — . .

SOS

.. — — . .

SOS

Рятуйте наші душі!

Рятуйте наші душі!

Рятуйте наші душі!

Гине тралер «Рожева чайка»

Гине тралер «Рожева чайка»

Гине тралер «Рожева чайка»

В Баренцовому морі нас заливають колосальні хвилі. Плавуча крига попсувала руль. В машинному відділі почалася течя. Працюємо всіма насосами. Палуба й снасті обмерзають крижаною корою. Під вагою крижаної кори тралер грузне в море й хилиться на лівий борт. Наше місце в морі 75 паралель і 40 меридіан.

SOS

SOS

SOS

Гине тралер «Рожева чайка»

Гине тралер «Рожева чайка»

Гине тралер «Рожева чайка»

Радіограма 5

(Ця радіограма була трохи сплутана, бо кілька радіостанцій заговорили разом і їхні голоси змішались.)

Говорить пароплав «Морський кінь» «Рожевій чайці» — чуємо вас. Говорить рятувальне судно «Рустан» «Рожевій чайці» — чуємо вас. Говорить шхуна «Лахтак» «Рожевій чайці» — чуємо вас.

Ідемо на допомогу. Міняємо курс. Рушаємо на виручку. Держіться, держіться, держіться. Ідемо до вас. Говорить пароплав, говорить рятувальне судно, говорить шхуна «Морський кінь», «Лахтак», «Рустан».

Радіограма 6

SOS

SOS

SOS

Говорить «Рожева чайка»

«Рожева чайка»

«Рожева чайка»

Всім! Всім! Всім!

Прощайте, прощайте, прощайте.

За кілька хвилин загинемо в Баренцовому морі. Нас поглинула темрява полярної ночі. Вітер і море скаженіють. Чути їх клекіт і рев. Тралер має величезний крен. Уся ліва сторона палуби погрузла в море. Хвилі котяться од корми аж на полубак. В радіорубці по коліна води. З радіорубки вийти ще можна. Є наказ капітана, переданий телефоном, не залишати радіорубку без його дозволу. Телефон з капітанського містка не відповідає. Мабуть, капітана

змило хвилями. Моя рубка обмерзла кригою й наповнюється водою. Третя година ночі.

Передайте нашим друзям і дітям, що ми всі загинули на своїх постах.

Дружинам останній привіт. Хай виховують дітей стійкими більшовиками. Слава радянським морякам, переможцям Арктичного моря! Слава!..

Обірвалось. Усе стихло. Володя вимовив останнє слово і змовк. Значить, «Рожева чайка» загинула. Обидва товариші схопились на ноги. Стиснули один одному руки. По їхніх щоках текли сльози.

Володька глянув у вічі Василькові і сказав:

— Коли виросту, буду моряком і боротимусь за перемогу над Арктикою.

НІЧ ТРЕТЯ

Ще за дня нетерпеливий Володька кілька разів сідав до радіоприймача, та з Півночі прийняв лише одну радіограму.

Говорить порт Архангельськ

Де шхуна «Лахтак»

Шукайте шхуну «Лахтак»

Викликайте шхуну «Лахтак»

За останніми відомостями, «Лахтак», незважаючи на своє важке становище, ішов на допомогу «Рожевій чайці». «Рожева чайка» загинула. Відомостей про «Лахтак» нема.

Кличемо шхуну «Лахтак»

Кличемо шхуну «Лахтак»

Кличемо шхуну «Лахтак»

Порт Архангельськ

Порт Архангельськ

Порт Архангельськ

Стурбований, долею «Лахтака», Володя, лише смеркло, одяг навушники й забув про все інше. Цього вечора Василько не прийшов — і Володя сидів цілий вечір разом з радистом. Відомості з Півночі вони почули пізно.

Радіограма 1

Говорить Північна Земля

24 листопада, 1 година ночі

Шторм стих. Повновидий місяць вплив над полярною пустинею. Од місячного сяйва блакитними блисками іскриться сніг.

Мороз 50°. Під ногами. хрумтить, як цукор на зубах. Біла пустиня простягається в таємничу даль. Після шторму над закрижанілим морем постали тисячі снігових застругів. Вони трохи нагадують піщані дюни в пустинях, їх понадувало вітром минулих днів. Навколо виняткова тиша. Лише чути, як кров дзвенить у вухах. Наші мисливці вирушають у розвідчу екскурсію.

Повторюю — хмарність неба нуль, сила вітру нуль, тиснення барометра звичайне, мороз 50°.

Північна Земля.

«Що за диво?» — подумав Володя, глянувши на годинник. На його годиннику було 9 годин вечора 23 листопада.

«Зрозумів!» Він пригадав, як учитель розповідав, що годинники не скрізь однаково показують. Коли їдеш на схід, то через кожні 15 меридіанів треба переводити годинник на 1 годину вперед. Коли їдеш на захід, то через кожні 15 меридіанів треба переводити годинник на 1 годину назад. Коли в Харкові 12 годин дня, у Варшаві ще лише 11 годин ранку. Це тому, що Варшава на захід од Харкова. Північна Земля на 60 меридіанів на схід од Харкова. Тому годинник там іде на 4 години вперед, ніж у Харкові. А все це від того, що земля крутиться з заходу на схід.

Радіограма 2

Говорить порт Архангельськ

Хто знає про шхуну «Лахтак»?

Кличте «Лахтак»!

Кличте «Лахтак»!

Порт Архангельськ

Коли це хлопець прийняв нову радіограму, і радість засвітилася в його очах.

Радіограма 3

Говорить шхуна «Лахтак»

Кличемо порт Архангельськ

Прийміть радіограму.

Ураган пройшов. Вітер спав. Лише хвилі б'ють у борти, та вони не страшні. Ми потерпіли од шторму. Змило всі шаюпки. Порвало антену радіостанції. Нам загрожувала загибель. Врятувалися завдяки відвазі моряка Бойчука.

Він повів товаришів оббивати кригу, що намерзла на шхуну. Пізніше підійшло рятувальне судно «Рустан». Тепер полагодили антену. «Рустан» позичив нам човни. Негаймо знов ідемо на полювання, щоб виконати наше завдання.

Капітан Муль

Передав радист Ан-Ан

Володя зрадів, почувши, що «Лахтак» урятувався від загибелі. «Ото б познайомитися з цим капітаном Мулем і героєм-матросом Бойчуком», — мріяв хлопець, підслухуючи нові радіограми.

Радіограма 4

Говорить порт Архангельськ

Усім суднам, що заховались од шторму!

Небезпека на морі минула. Виходьте в море за вашим призначенням. Під час шторму загинув тралер «Рожева чайка». Команда «Рожевої чайки» трималась до кінця героїчно, як належить радянським морякам. Вічна пам'ять героям!

Начальник порту

Ще одну радіограму записав Володя крапками й рисками азбуки Морзе.

Володя випустив з руки олівець. Голова його впала на стіл. Хлопець так втомився, що заснув. Йому снився простір закрижанілого моря, пароплави, що пробиваються крізь кригу, і полярна метелиця мчала їм назустріч з горбів арктичних островів. Крізь метелицю визирало обличчя незнайомого радиста, і рука, здавалось, вистукувала:

— ... Слава переможцям арктичних морів!

1934

Капітан Брон

I

Полковник Гончар повернувся додому, коли темрява вже огорнула околиці Ізяслава. Останні дні він з'являвся додому досить пізно. Німецько-польська війна, що раптом спалахнула, швидкий наступ німецьких військ і панічне відкочування польських армій вимагали посиленої охорони західного кордону і підготовки до можливих несподіванок. У військових частинах, розташованих вздовж прикордонної смуги, тепер було особливо багато роботи. Проте вечори можна було проводити спокійно або в Будинку Червоної Армії, або в кіно. Частенько він заходив до когось з товаришів.

Гончар не здивувався, коли застав у себе дома знайомих: начальника штабу майора Васюка і командира батальйону капітана Брона, які, дожидаючись його, грали у шахи. Дочка полковника Тося сиділа біля них.

— Вітаю, — люб'язно кинув полковник гостям і запитливо глянув на дочку.

Видно, вона зрозуміла його і сказала:

— Нема. Я дзвонила у Шепетівку, бакинський запізнюється на три години. Знаєш, виклич машину, і я поїду її зустрічати.

Капітан, який через неухважність явно програвав, милуючись, дивився на дочку полковника.

— Що трапилося? — спитав він.

— Приїздить новий хірург в ізяславську лікарню, — відповів полковник з виразом задоволення... — Сьогодні прибуває бакинським поїздом у Шепетівку, але той поїзд запізнюється.

— А чого ви турбуєтесь цим лікарем? — допитувався капітан.

— Скільки я зрозумів, — лукаво мружачись, встряв у розмову майор, — йдеться не про лікаря, а про лікарку.

— Хвалю за спостережливість, — засміялась Тося.

— Подождіть. Я викличу телефоном машину, а потім розкажу про цю лікарку, — сказав полковник.